

นรกกับสวรรค์

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๓๗)

พุทธศาสนิกชน

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย แผ่ธรรมะรังษี มั่นหมายจะเสริมศาสน์ ปลอดภัยพินาศ, คง หากแล้งพระธรรมญาณ จะครองโลกเป็นอากร จะทักขันททั้งคณวัน ด้วยเหตุอุทึงการ บรรษัทพระพุทธองค์ ตามแนวพระธรรมนำ เผยแผ่พระธรรมทาน เปดหม่นสัพพณัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ ตามพระพุทธทรงประสงค์ ฯ สถาปนโลกให้อยู่ เป็นโลกศุขสถาพร ฯ อันทพาลกลีบ ให้เลวลู่สเตรจฉาน ฯ พินาศกนบมีประมาณ เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ จึงประสงค์ประกอบกรรม ให้โลกผ่องมืองพันภัย ฯ ให้ไพศาลพิชิตชัย อุทิศทั่วทั้งปฐพี ฯ
--	--

พ.ท.

๒๕๒๓

ACC. NO. 1393
Date Received 1 กพ 30
Call No. W 244 26

ห้องสมุด “กระท่อมธรรมโฆษณ์”

สวนอศุสมมูลนิธิ
นรกก กับ สวรรค์

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๓๗]

คำบรรยายพิเศษของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ในชุด “มหาวิทยาลัยฯ ๑๐ ชั่วโมง”

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

๒๘ ตุลาคม ๒๕๒๓

ศรัทธาบริจาค

ของผู้มาเยี่ยมสวน โมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ๒,๐๐๐ เล่ม

พฤษภาคม ๒๕๒๖

การงาน

อันการงาน คือคุณค่า ของมนุษย์
ของมีเกียรติ สูงสุด อย่าสงสัย
ถ้าสนุกด้วย การงาน เบิกบานใจ
ไม่เท่าไร ได้รู้ธรรม น่าซึ่งจริง

เพราะการงาน เป็นตัวการ ประพฤติธรรม
กุศลกรรม กล้าปณมา มีค่ายิ่ง
ถ้าจะเปรียบ ก็เปรียบคน ฉลาดยิ่ง
นัดเดียววิ่ง เก็บนก หลายพกมา

คือการงาน นั้นต้องทำ ด้วยสติ
มีสมาธิ ขันติ มีอุตสาห
มีสัจจะ มีทมะ มีปัญญา
มีสัทธา และกล้าหาญ รั้งงานจริง.

พ. รัตนโกสินทร์

อนิเมทาหา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ นั้นเป็นธรรมทาน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ พิมพ์หนังสือนี้
ให้แจก และแจกแก่การอนิเมทาหา, จึงขออานิสงค์.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลคำนี้แล้ว มีความหมาย มาก
มาก นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในทุกโอกาสของ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิถีชีวิตทางของ เขา,
เพื่อความสุขอันดีด้วยดีอย่างสมบูรณ์ ทั้งโดยส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือทั้งโลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะไม่รู้จัก หนังสือ นี้
ว่า ธรรมะอย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะฉะนั้น
เมื่ออยู่ในโลกนี้ ในระหว่างที่ตนเกิดมาจนกระทั่งถึง
แก่ตาย นั้นเอง. สัญชาติ กาลสมัยใดคนหนึ่งย่อมต้อง
ปฏิบัติในระหว่างชีวิตนั้น และเจริญเติบโตขึ้นจนกระทั่ง
ถึง มีสติปัญญา มีกำลังใจ ทั้งนี้ทั้งนั้น. มนุษย์เกิดมา
ในโลกนี้มา เพื่อปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดี หน้าที่ใน
โลกแล้ว; นอกจากนี้ มีหน้าที่ ของทุกคน ให้เต็มที่มี
ตลอดไป เป็นมาแล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ของเขา มีอยู่
เพียง แต่เขาเห็นดี สมองของเขาต้องกระทำหน้าที่นั้น.

โลกต้องการหนังสือ กำลังขาดอยู่ในสภาพเช่นนี้ จึง

[illegible]

๒๖๓๗ อาจจะเป็นไปได้ว่า มันมีเงิน ซึ่งช่วยไม่ได้เสียแล้วที่
 จะมิได้ให้ใครเป็นเช่นนี้. ย่อมช่วยให้เงินมีค่ามากขึ้น และพอ
 เป็นคนคนหนึ่ง เข้าไปใช้เงินคนอื่น ๆ = เขาได้ยักยอกคนอื่น ๆ ก็
 แล้วกัน โดยไม่ต้องคอยเอาเงินไปใช้ให้คนอื่น ๆ ที่ยังอยู่ใน
 ความดีอยู่ แต่เพราะเหตุนี้. แต่พอที่มันมีหรือ ชะนะ ๑๖๓๗
 เห็นว่า สิ่งนี้ช่วยมิได้ และเปลี่ยนไปเป็น เงิน และ
เงิน; เพราะฉะนั้นมันช่วยไม่ได้ มันทำให้มัน เงิน
 ได้มันไป ตามแบบอย่างของเงิน ซึ่งโดยอาศัย เงิน
 ว่า เงิน มันเอง; แล้วได้มาตามแบบอย่างเงิน เพราะฉะนั้น
 คนอื่น ๆ ที่มันจะ ทำตามแบบอย่างเงิน เพื่อที่จะได้มันตามแบบ
 ตามแบบนั้น. การที่มันมีเงินช่วยมันได้ เพราะฉะนั้น เงิน
 มันไปเพื่อ เงิน ของมัน.

การรู้จักธรรม คือการรู้เอาธรรมอันจริงอย่างถูกต้อง จน
ไม่หลงผิดในสิ่งใด แม้ในยามเดือดร้อนภัย ก็ยังรู้จักอยู่
กับสิ่งใดอย่างยั้งยืนยง. มิฉะนั้นจะมี ความสุขอันใดใน โยม
มิใช่เป็นอันใดแห่ง ความหลงผิด สำนึกผู้ที่มี ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว โยมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มิได้มีอย่างใด แม้ว่าจะมีความเกลียด
กัน สู้กว่ากัน หากมีสักเพียงไร. ผู้ประพฤตธรรม โยม
รู้จักเป็นสุข เมื่อรู้สีกว่า ตนได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความเกะกะตัวใจ ใน
ข้อนี้ ทำให้รู้สึกละอาย. ไม่หวั่นความทุกข์อันเป็นมา
แล้ว สมองหากเกิดเห็น คือ ๓๒ ธุระมาก ดังนี้ กาย และ
จิตใจเป็นทุกข์ของใจหากเหล่านั้น เสียแล้ว.

ธรรมะ ข้อใดที่เรารู้จักมีขึ้นอย่างถูกต้อง รู้จักมีขึ้น
แต่ละข้อหนึ่ง และใช้มันอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
หรือมีสมบัติ ได้เป็นอย่างดีแล้ว มีฐานะอย่าง หนึ่งอย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไม่เพ้อ สันติสุขอันบุคคล และ สันติภาพ
ของส่วนรวม โดยส่วนเดียว, มีสัจจะวิญญูญาณอันเป็น
จริง แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพญานาคก็ยังมี, มีเมตตา
ตบตาโดยใจ หรือหนักแน่นด้วย แม้แต่หอยเดียว. คือ
ก็เรียกว่า งาม, ใหญ่, หรือ ขอบเขตอันใด โยมมี
แต่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า ธรรมดา มีวิสัย
อันมีอยู่ทุกชนิดนี้, มีแต่ สวรรค์ มีแต่แต่ วิภววิสัย
เพราะประพฤตธรรม เมื่อตนมี ก็ดีใจ.

[illegible]

ทางรอด ทางโลก บัดนี้ฉันมี มีอยู่ทางเดียวฉันได้เท่านั้น
คือ เดินไปทางทางธรรม. ทางนี้ฉันได้เดินไปตาม
ทางธรรม ย่อมเป็นกุศลอันใหญ่หลวง และสุขยิ่ง. ขอให้
ทางลัดทางพินิจฉันมีธรรมะ ฉันได้พบแล้ว ฉันได้เจอแล้ว
โยชน์เต็ม ตามความประสงค์ ข้าแต่ผู้ที่ยังสงสัยไม่ได้
ผู้ที่ยังมีข้อสงสัยอยู่ โดยทุกแง่ทุกมุมเถิด. ข้าพเจ้าขออวย
ไมพิกข มโนนี้ฉันได้พบ เป็นอย่างยิ่ง.

Wm. S. D. S. D.

ଲମବଦଳାଂଶ, ଡିଡ଼ା

นรกกับสวรรค์.

ท่านที่เป็นภิกษุราชนิกาย ผู้ที่จะต้องลาสิกขาทั้งหลาย,

การบรรยายในชุด มหาวิทยาลัยต่อทางสุนัฯ ๑๐
ชั่วโมง เป็นครั้งที่ ๓ ในวันนี้ ผมจะกล่าวโดยหัวข้อว่า
นรกกับสวรรค์.

นรก - สวรรค์ เคยมีประโยชน์แก่สังคม.

ทำไมจึงต้องพูดโดยหัวข้อนี้? เพราะมีปัญหามาก.
คนที่โง่ๆเขลาๆอาจจะเห็นว่า มันพ้นสมัยแล้ว ไม่ต้องมา
พูดกัน. แต่ผมเห็นว่า ไม่ใช่อย่างนั้น; ในฐานะที่เป็น
พุทธบริษัท เราก็ต้องรู้เรื่อง^{นี้} และพูดเรื่อง^{นี้} ใน

คำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ ในชุด มหาวิทยาลัยฯ ๑๐ ชั่วโมง
ครั้งที่ ๓ วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๒๓ เวลา ๙.๓๐ น.

ลักษณะที่มีประโยชน์ สำหรับจะพูดให้ถูกต้อง และ
 สำหรับจะปฏิบัติให้ได้รับประโยชน์ เกี่ยวกับเรื่องของ
 นรกและสวรรค์. อย่าเพ่อหาว่าพ้นสมัย, และไม่เกี่ยว
 กับเรา.

อีกประการหนึ่ง^๕ ความรู้เรื่องนรกสวรรค์
 นี้แหละ เคยมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่สังคม คือทำให้คน
 มีศีลธรรมดี. ข้อที่สมัยโบราณคนมีศีลธรรมดี ก็เพราะว่า
 เรื่องนรกสวรรค์^๕มีอิทธิพลอยู่.

เกี่ยว^๕เรื่อง นรกสวรรค์^๕นี้ กำลังไร้อิทธิพลใน
 การควบคุมหัวใจของมนุษย์ ในสังคมปัจจุบัน, ไม่เป็น
 เครื่องมือให้คนมีศีลธรรมเหมือนแต่กาลก่อน หรือว่ากลายเป็น
 เป็นเรื่องที่ใครๆ เห็นว่าเกะกะรกหู ไม่คุ้มค่าที่จะมาสนใจ
 ในระบบความเจริญแห่งยุคใหม่. ผมจึง อยากจะทำความ
 เข้าใจกับพวกเรา เกี่ยวกับเรื่อง^๕นี้ให้ยังคงเป็นเรื่องที่มี
 ความสำคัญ และมีประโยชน์.

ถ้าว่าการศึกษาในโลก หรือโดยเฉพาะในประเทศไทย
 ของเรา ยังทำให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ในเรื่อง
 เกี่ยวกับนรกหรือสวรรค์แล้ว การศึกษาก็จะไม่ไปอยู่ในระบบ

สุนัขทางด่วน หรือเจตียอดด่วน เป็นแน่นอน. แต่
 เดียวเขาก็ไม่มีการศึกษาเรื่องนี้, ก็ขาดไป. เราใคร่มาเติม
 มาต่อ ขอให้คุณ ได้มีความรู้เรื่องนรกสวรรค์ สำหรับ
 พูดเรื่องนี้ได้ถูกต้อง, และปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างที่
 ว่ามีประโยชน์.

เรื่องนรก — สวรรค์ มีในทุกศาสนา.

เออละ, ขอเริ่มด้วยคำว่า ทุกๆ ศาสนามีเรื่องนรก
 สวรรค์. บรรดาศาสนาที่สำคัญในโลก ก็มีเรื่องนรกสวรรค์
 ด้วยกันทั้งนั้น; มันจะเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระโดยประการ
 ทั่วไปนั้น มันเป็นไปได้; ทุกศาสนาเคยมี; สังคม
 มนุษย์เคยได้รับประโยชน์จากเรื่อง ซึ่งก็ยังคงมีอยู่ใน
 คำสอนทางศาสนา. ไม่ว่าศาสนานี้จะเป็นศาสนาที่มีลัทธิ
 เชื่อการเวียนว่ายตายเกิด เช่นพุทธศาสนา เช่นศาสนาฮินดู,
 หรือศาสนาที่ไม่เชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิด เช่นศาสนาฝ่าย
 เซมิติกส์ (Semitics) ทั้งหลาย ก็ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์.

ศาสนาคริสต์เขาถือว่า ตายแล้วก็จะไปรอคำพิพากษา
 แล้วก็พิพากษาให้ตกนรก หรือให้ได้สวรรค์ ชนิดนิรันตร
 ไปเลย, นิรันตร ไม่มีเปลี่ยนแปลงอีก. ส่วน พุทธ-

ศาสนา หรือศาสนาในอินเดียนี้ เปลี่ยนแปลงเรื่อย :
 เทียนรก เทียนสวรรค์, เทียนรก เทียนสวรรค์, มันสลับ
 กันอยู่อย่างนี้.

เรื่องนี้เป็นเรื่องของความเชื่อ; เมื่อพูดกัน
 โดยภาษาคน มันเป็นเรื่องวัตถุ เป็นเรื่องโลกทางวัตถุ,
 ต้องอาศัยความเชื่อ เพราะพูดถึงเรื่องหลังจากตายแล้ว.
 แต่ถ้าเป็นเรื่อง ภาษาธรรม ที่ผมกำลังจะพูดนี้ ไม่ใช่เรื่อง
 ต่อตายแล้ว; ล้วนแต่เรื่องที่นี่ และเดี๋ยวนี้.

นรก - สวรรค์ ยังจำเป็นแก่นมนุษย์.

ความคิดเรื่องนรกสวรรค์ หรือความเชื่อเรื่อง
 มันได้เสื่อมไปเรื่อย ๆ ตามที่วัตถุนิยมเข้ามาครองโลก.
 สามร้อยสี่ร้อยปีมานี้ วัตถุนิยมครองโลกครองยั้งขึ้นทุกที ๆ
 จนถึงบัดนี้ มันครองโลกถึงที่สุด.

ความเชื่อในวัตถุนิยม, ต้องการวัตถุนิยม, มันก็
 เข้มขึ้น พอที่จะไม่รู้ไม่ชี้กับเรื่องนรกสวรรค์หลังจาก
 ตายแล้ว. นี่มนุษย์ก็ไม่ต้องกลัวนรก หรือ ไม่อยากได้
 สวรรค์ มนุษย์ก็เปลี่ยน, เปลี่ยนไปจากยุคที่มนุษย์เชื่อ

ต้องการจะได้สวรรค์ หรือกลั่นรกร หลีกนรก ซึ่งนั่นเป็น
เรื่องยึดเหนี่ยวมนุษย์ไว้ในศีลธรรม เพื่อสันติสุข.

เดี๋ยวนี้^๕ บัญหามันก็เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน^๕ ว่า เมื่อ
ไม่มีความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ แล้วอะไรจะเป็นเครื่อง
ยึดเหนี่ยวมนุษย์ไว้ในศีลธรรม? เราทุกคน^๕ จะต้อง
มีความรู้เรื่องนี้อย่างไร จึงจะไม่กลายเป็นคนโง่เง่า คือไม่ได้
รับประโยชน์ จากสิ่งที่เรียกว่านรกสวรรค์ หรือเรื่องนรก-
สวรรค์? เราก็คงจะไม่มั่งคั่ง ไม่โง่เง่า ชนิดที่มันไม่มีประโยชน์
อะไรก็มี. แต่ว่าเรื่องนี่ยังทำให้เป็นเรื่องที่^๕ เป็นประโยชน์
และมีความจำเป็นแก่พวกเรา แม้ในยุคนี้^๕; เราคงไม่
สามารถจะล้มเลิกเรื่องนี้จนไม่มีใครพูดถึง.

นรก - สวรรค์^๕ จะมีประโยชน์ต้องมีสัมมาทิฐิ.

ทีนี้^๕ เราก็คงหาวิธี ที่จะทำให้นรก - สวรรค์ยัง
คงมีอยู่อย่างที่มีประโยชน์. นี้อย่างที่ผมกล่าวข้างต้นว่า
เราต้องมีความรู้เรื่อง^๕ นี้ อย่างที่มีประโยชน์, แล้วปฏิบัติ
อย่างที่มีประโยชน์; เพราะฉะนั้น เราจะต้องแก้ปัญหา
เฉพาะหน้า เกี่ยวกับเรื่อง^๕ นี้.

การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในทันทีคือ ช่วยกัน
 สร้างสัมมาทิฐิ ความคิด ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ
 อันถูกต้อง เกี่ยวกับเรื่องนรกหรือสวรรค์ชั้น ในวัน^๕;
 หมายความว่าในยุคนั้นในวัน^๕ ก็เพื่อว่าเรื่องนรก เรื่องสวรรค์
 นั้นจะไม่ต้องเป็นหมัน. หรือพระคัมภีร์เกี่ยวกับเรื่อง^๕ไม่ต้อง
 เป็นหมัน คือให้มีประโยชน์แก่เรา ไม่อยู่อย่างเป็นหมัน.

เอาละ, เราจะพูดถึงเรื่องนรกสวรรค์ อย่างที่
 มีอยู่ในศาสนานั้น ๆ ก่อน เราอาจที่จะแบ่งกลุ่มของศาสนา
 ออกเป็น ๒ ฝ่าย ๒ ชิก คือฝ่ายตะวันออกและฝ่ายตะวันตก
 ไกล. ที่จริงมันก็ยังอยู่ ในฝ่ายที่ฝรั่งเขาเรียกว่าตะวันออก,
 ตะวันออกไกลที่เกิดศาสนายิว คริสเตียน อิสลาม นั้น มันก็
 เป็นตะวันออกไกลของฝรั่ง; อินเดียนั้นเป็นตะวันออกไกล
 ออกมา.

นี้เรามามองเห็นว่า ชิกตะวันตกไปนั้น เขามี
 ความคิดเกี่ยวกับเรื่องเวียนว่ายตายเกิดไปอย่างหนึ่ง คือไม่มี.
 ที่นี้ฝ่ายตะวันออกเรา โดยเฉพาะในอินเดีย มีความคิด
 เกี่ยวกับเรื่องเวียนว่ายตายเกิด; นี่จึงพูดเหมือนกันไม่ได้.

ถ้าว่าเป็น นรก สวรรค์ ฝ่ายศาสนาฝ่ายตะวันตก
ตะวันตกคือของเรา ซึ่งรวมเรียกว่าศาสนาของพวกเซมิติกส์
ยิว คริสต์ อิสลาม นี้ เขาก็มีสวรรค์นิรันดร์, นรคนิรันดร์.
เมื่อได้รับการพิพากษาให้ตกนรกแล้ว ก็ตกนิรันดร์ ไม่มี
เปลี่ยนแปลง; เมื่อได้รับการพิพากษาให้ขึ้นสวรรค์ แล้ว
ก็เป็นสวรรค์นิรันดร์.

อย่างนั้นมัน เข้ากันไม่ได้ กับนรกสวรรค์ฝ่าย
ตะวันออกนี้ คืออินเดีย. เรา ไม่มีนรกสวรรค์นิรันดร์ มี
แต่นรกสวรรค์ที่เปลี่ยนแปลงเรื่อยตามเหตุตามปัจจัย :
ขึ้นมาก็ได้, กลับไปตกใหม่อีกก็ได้. เพราะเรามีหลัก
เรื่องเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักสิ้นสุด.

นรก - สวรรค์ มีได้ทั้งภาษาคน - ภาษาธรรม.

ทีนี้เรื่องที่จะต้องทราบต่อไปอีก ก็คือว่า สวรรค์
หรือนรกก็นั้น มันมีเป็นอย่างไร ภาษาคน คือ ทางวัตถุ,
เป็นอย่างไร ภาษาธรรม คือ ทางนามธรรม หรือ จิตใจ.

ในอดีตที่แล้มาแล้ว ความรู้เรื่องนี้มีแต่นรกสวรรค์
ภาษาคนเท่านั้น. ฝ่ายโน้นฝ่ายตะวันออกไกล ก็มีสวรรค์
นรกชนิดที่เป็นคนแล้วไปตก, แล้วไปอยู่กับอะไรต่ออะไร,

ตามแต่ว่ามันจะเป็นนรกหรือสวรรค์; เป็นเนื้อตัวของคน
เข้าไปอยู่ในนรกหรือสวรรค์นั้น ตามรายละเอียดเหล่านั้น
เราเรียกว่า ภาษาคน; ไม่มีภาษาธรรม อย่างที่พระ-
พุทธเจ้าตรัสว่า มัน มีที่อายตนะ.

ในอินเดียมีศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ก็กล่าววนรก
สวรรค์อย่างภาษาคน; อย่างที่ติดมาถึงประเทศไทย เป็น
นรกสวรรค์อย่างภาษาคนทั้งนั้นแหละ มาสู่ประเทศแถบนี้
เช่นพม่า ลังกา ไทย อะไรก็เป็นนรกสวรรค์ภาษาคนทั้งนั้น;
อย่างที่มาเกิดเป็นหนังสือ ไตรภูมิพระร่วง ขึ้นมา. นั่นก็คือ
ความคิดเดิม ๆ ในอินเดีย นรกสวรรค์ภาษาคน ซึ่งเราก็จะ
ต้องวินิจฉัยบ้างเหมือนกัน.

คนเชื่อนรก-สวรรค์อย่างภาษาคนมาก่อนพุทธ ฯ.

ที่นี้มีข้อที่สะดุดอยู่ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้
ตรัสนรกสวรรค์ในภาษาธรรม คือทางอายตนะ; แต่
ทำไมพุทธบริษัทเราจึงไม่รู้เรื่องนี้เสียเลย? ยังคงรู้แต่
เรื่องนรกสวรรค์ในภาษาคน อย่างเดียวกับฝ่ายฮินดู มัน
ตรงกันดึกอย่างนี้ จึงถือว่าเราไปยืมเขามา เขาพูดกันอยู่ก่อน.

ก่อนจะมีศาสนาพุทธ เขามีพูดเรื่องนรกสวรรค์อย่างในแบบ
ภาษาคนกันอยู่แล้ว; ประชาชนก็เชื่อนั้นอยู่แล้ว
ถือกันอยู่นั้นอยู่แล้ว.

พอพระพุทธเจ้าท่านเกิดขึ้น ปฏิปทาของพระ-
พุทธเจ้า ก็เป็นอย่างที่ผมเคยพูดให้ฟังว่า ท่านจะไม่คัดค้าน
ใคร; เมื่อคนอื่นเขามีอย่างอื่น ไม่ตรงกับของท่าน ท่าน
ก็บอกว่า ก็ดูตามเรื่องของท่าน; แต่เราจะพูดอย่างนี้.
ท่านคงจะนิ่งเฉยเกี่ยวกับนรกสวรรค์ชนิดนั้น; แต่ท่านก็
เข้าไปเกี่ยวข้อด้วยเพียงแต่ว่า ถ้าท่านต้องการสวรรค์ที่
เป็นที่พอใจของท่าน ท่านก็ต้องปฏิบัติอย่างนี้ ๆ จึงจะ
ไปสวรรค์; เช่นปฏิบัติกุศลกรรมบถ ๑๐ ก็ไปสวรรค์.
นี้ก็ไม่ใช่ทั้งคำสอนเก่า ๆ ด้วยเหมือนกัน.

คำสอนเก่า ๆ นั้น ไม่ใช่มีแต่จะให้บูชาัญญ หรือ
ทำอะไรทำนองนั้น จึงจะไปสวรรค์ เขามีเรื่องประพฤติดี
ประพฤดิชอบเหมือนกัน จึงจะไปสวรรค์; แต่ยังมี
ความหมาย นรกสวรรค์อย่างภาษาคน, คือคนตายแล้ว
ก็เข้าไปสู่ที่แห่งหนึ่ง ทนทุกข์ทรมานอยู่ในนรก, หรือไป
สู่ที่อีกแห่งหนึ่ง เป็นสุขสบายอย่างสวรรค์.

สวรรค์ในนอกนรกในใจตรงกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอน.

ทีนี้ นรกสวรรค์ทางอายตนะนี้ ทำไมจึงไม่มีการเอามากล่าวถึง? ผมไปพบเข้าผมก็สนใจ ว่านี่มันเป็นที่ของพุทธเรา นรกสวรรค์ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้ นรกสวรรค์ที่นี้ คือของพุทธเรา; ส่วนนรกใต้ดินสวรรค์บนฟ้านี้ ของพวกก่อนโน้นเขา. ทำไมจึงไม่สนใจตามหลักของเราบ้าง? ผมจึงเอามาพูดขึ้น ทำให้มันแพร่หลาย. แต่ผมจะไม่ถือว่าผมเป็นคนแรก บางทีจะเป็นคนแรก ที่พิมพ์ขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เรื่องนี้ก็ได้; แต่อย่าลืมว่า บ๊วย่า ตายาย ของเรานี้ ท่าน ได้พูดมาก่อนแล้วว่า สวรรค์ในอก นรกในใจ, สวรรค์ในอก นรกในใจ บ๊วย่าตายายพูดกันมานานแล้ว.

นั่นแปลว่า บ๊วย่า ตายาย ชุตนั่นแหละ มองเห็นนรกสวรรค์ที่แท้จริง ไม่พูดว่านรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า อย่างที่เขาพูดกันมาแต่ก่อน, หรืออย่างที่เชื่อๆกันอยู่. ที่บ๊วย่าตายายของเราพูดว่า สวรรค์ในอก นรกในใจนี้ ตรงกับคำที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เป็นหลักว่ามันอยู่ที่อายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ไม่ได้อยู่ใต้ดิน หรืออยู่บนฟ้า.

นั้นมันเกิดเป็น ๒ อย่างขึ้นมา สวรรค์ในอก นรก
ในใจ ตรงกับคำตรัสของพระพุทธเจ้า ที่ว่ามีอยู่ที่
อายตนะ; ทำอายตนะนั้นให้เป็นสวรรค์ก็ได้ เป็นนรก
ก็ได้. อย่างนี้เราจะเรียกว่า นรกสวรรค์ในภาษาธรรม
คือ ภาษานาม ภาษาจิต ภาษาวิญญาน.

ถ้านรกใต้ดิน สวรรค์บนฟ้า นั้น นั้นมันเป็น
เรื่องภาษาคน. คนธรรมดาพูดแล้วก็เอาวัตถุ^๕เนื้อหนึ่งเป็น
หลัก ของเก่าของเขาในศาสนาฮินดู ศาสนาพราหมณ์ก็มีอยู่
แล้วอย่างนั้น; คงจะได้ไปยืมเอามา หรือไม่ยืมเอามา
ก็ประชาชนเขาเชื่ออยู่อย่างนั้นแล้ว ไปเปลี่ยนเขาไม่ได้
เพราะประชาชนทั้งหลาย เชื่ออยู่อย่างนั้นแล้ว ก็เลยต้องทำ
ให้มันกลมกลืนกันไป.

นรก-สวรรค์ที่กล่าวในไตรภูมิพระร่วง.

ทีนี้ก็จะ พิจารณาดูนรกสวรรค์ที่มีอยู่ก่อน. ถ้า
คุณเคยศึกษาหนังสือเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นหนังสือ
สำหรับระดับมหาวิทยาลัย เห็นรูปภาพเหล่านั้นแล้ว คุณก็
เข้าใจได้ง่าย. ของเก่าๆ รูปภาพในเรื่องไตรภูมิพระร่วงนั้น
มีหมด; เกี่ยวกับนรกสวรรค์ทำนองนี้ คือภาษาคน.

อะไรๆ เขาก็เอาไปรวมไว้ที่เขาสมุทร, จุดอยู่ที่เขา
สมุทร คือที่เรียกว่าภูเขานิมาลัย. เขาเรียกกันในพระคัมภีร์
ว่า เขาสมุทร, สุมะรุ. เอาเขาสมุทรตั้งเป็นหลัก; แล้ว
มนุษย์เราก็ออยู่ในระดับตีนเขา คือแผ่นดินธรรมดา. ยัง
แบ่งออกเป็น ๔ ทวีป ทำนองตะวันออก ตะวันตก เหนือ
ใต้ เขาเรียก **ชมพูทวีป** คือฝ่ายนี้ ฝ่ายที่เราอยู่นี้, **ปุพพวิ-**
เทหะ เป็นตะวันออก, **อมรโคยาน** จะเป็นตะวันตก,
อุตตรกุรุทวีป ก็จะอยู่ข้างเหนือ ทางประเทศรัสเซียโน้น.
จุดมันอยู่ที่ภูเขานิมาลัย.

ยอคภูเขานิมาลัยขึ้นไป เขาก็บรรยายเป็นชั้น ๆ
สำหรับพวกสวรรค์ คือพวกเทวดา จนสุดยอขึ้นไปยอเขา
นิมาลัยนั้น, เป็นเรื่องของพวกเทวดาในสวรรค์ทั้งนั้น.
ส่วน ใต้พื้นดินลงไปจากภูเขานิมาลัยนี้ จะเป็นเรื่องเมือง
บาดาล เมืองนรก พญานาค อสูร อะไรนั้นก็อยู่ที่ชั้นบาดาล
ใต้นั้นลงไป. แล้วก็ **นรกก** อยู่ใต้นั้นลงไปอีก เป็นชั้น ๆ
หลายขุม : มีตั้งแต่ขุมเล็กขุมใหญ่; หมายความว่าขุมที่
ไม่สู้ร้ายกาจ ลงไปจนถึงขุมที่ร้ายกาจที่สุด, แล้วก็หมด
จบกันเรื่องนรก. ฉะนั้นคุณหลับตาเห็นภาพภูเขานิมาลัย :

บนภูเขาที่มัลลย์ขึ้นไปทางยอดเป็นสวรรค์, รอบเขิงเขาเป็น
มนุษย์ ๔ ทวีป, ใต้นั้นลงไปก็เป็นพวกนรก.

ทณกัมมีเรื่องละเอียด นรกกัมมีความหมาย คือ เต็ม
ไปด้วยการทนทรมาน เจ็บปวดอย่างยิ่ง ในรูปแบบที่
ต่าง ๆ กัน จนถึงสุดที่ที่จะทรมานอย่างยิ่ง. ที่เขาเรียก
ชั้นอวิจี, อเวจี หรือ อวิจี, บาลีว่า อวิจี. ในบางนรก
ก็ถูกต้มในน้ำทองแดง, ให้กินน้ำทองแดง, บางนรกก็นำ
แท่งขี้เหล็กของมีคม, บางนรกก็นำสัตรีกัด, บางนรกก็นำคัม
ให้ขึ้นต้นไม้หนาม, บางนรกก็นำไปด้วยของเหม็น, กระทั่ง
นรกน้ำตา ร้องไห้คร่ำครวญอยู่เสมอ. ผมไม่ได้จำดอก
ผมมาพูดให้เรียงลำดับไม่ได้; เพราะว่าไม่ได้จำ เพราะไม่
อยากจะจำ, ก็จำเค้าๆ ให้มันจบลงที่อเวจี คือร้อนที่สุด.
อวิจี นี้แปลว่า ไม่มีเปลวไฟ คือไฟที่ไม่มีเปลวไฟนี้ มัน
ร้อนที่สุดเลย โยนลงไปไฟนั้นคือ ตกนรกอวิจี.

นี่ลองพิจารณาดูเถอะว่า มันจะเป็นได้อย่างไร?
แล้วมันยังมีหลักสำคัญว่า ถูกทำโทษจนตายลงไป แล้ว
มันกลับเป็นขึ้นมาจากนั้น, แล้วก็ถูกทรมานจนตายลงไป
แล้วก็กลับเป็นขึ้นมา, ซ้ำๆ ซากๆ ให้มันสาสม. ถ้า

ตายที่เดียวแล้วมันเลิกกัน; แล้วมันก็ไม่ค่อยจะสาสมอะไร.
 จะนั้นมันจึงมีคำบัญญัติว่า ถูกกรรมจนตายลงไป แล้วเป็น
 ชนมา เพื่อรับโทษอย่างช้าๆ ซากๆ.

วิจารณ์บาย ๔.

ที่นี้ จะวิจารณ์กันบ้างก็ได้ มันก็มีทางที่จะแปล
 ความหมาย ถูกตำ ถูกทำให้ร้อน มันก็คือเมื่อมีความ
 ร้อนใจ.

ผมแปล นรก คือ ความร้อนใจ, สัตว์เดรัจฉาน
 คือความโง่, เปรต คือความหิว, อสุรกาย คือความ
 กลัว. เมื่อใดเราร้อนใจ ก็เป็นสัตว์นรก; เมื่อใดเรา
 โง่ เราก็คือสัตว์เดรัจฉาน; เมื่อใดเราหิว หิวด้วย
 กิเลส เราก็คือเปรต; เมื่อใดเรากลัวอย่างไม่มีเหตุผล
 เราก็คืออสุรกายในร่างมนุษย์นี้.

ส่วนเขายืนยันไปเป็น แบบภาษาคนว่า นรกก
 ต้องไปอยู่ที่ว่า นรกดังที่ว่า, เดรัจฉาน ก็ไปเป็นวัวเป็น
 ควายตามทุ่งนา, เปรตก็เปรตอย่างที่เขาเขียน, เขาพูด,
 เขาเล่าถึงกันอยู่; ทนทรมานด้วยความหิว ผอมโซ ปาก
 เทารุ้ซึม ท้องเท่าๆเขา อะไรทำนองนั้น รูปร่างก็ต่างๆกัน

นั้นมันเปรต. อสุรกาย ก็คือผีชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องการ
แสดงตัวให้ใครเห็น; เพราะเขากลัว เขามีความขลาด.

ถ้าอสุรกาย นี้ หมายถึงพวกอสูร ละก็ ก็มีเล่าเรื่อง ว่า
มีอยู่ใต้บาดาล. ภพของเขายู่ใต้บาดาล, บางทีก็ขึ้นมา
ตั้งสำนักงานอยู่ที่ไหนเขาหิมาลัยแห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อบริการ
พระอินทร์. พระอินทร์รับขณะอสูร; อสูรนี้ ในบาลี
ยังมีพูดถึงว่า ทำตัวให้เล็กหนึ่ลงไปตามรูสายบัว, ลงไป
เมืองบาดาลของเขา นกมึ นมึนเป็นภาษาคน คนพูด เป็น
วัตถุ.

เทียบนรกในภาษาธรรมกับภาษาคน.

ฉันชอบภาษาธรรม; แต่ไม่ได้ยกเล็กของ
เขาณะ. คุณช่วยเป็นพยาน. ผมพูดตลอดเวลาว่า ไม่ได้ยก
เล็กเหล่านั้น ที่เขาเชื่อกันอย่างนั้น. เขาพูดกันอย่าง
นั้น ผมไม่ได้มีสิทธิที่จะไปยกเล็กเขา และก็ไม่ได้ยกเล็ก.
แต่ขอให้มาเข้าใจอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีประโยชน์กว่า;
ประโยชน์ที่เราจะเห็นได้, แล้วเราจะควบคุมมันได้.

นรกร้อนใจเป็นไฟเผา, เดรัจฉาน ก็ต้องเมื่อ
โง่; บางทีเราโง่อย่างที่เราหมดความนับถือตัวเอง, บางที

เราก็กังวลด้วยความอยาก ด้วยกิเลส, บางทีเราก็ก้าว
อย่างไม่มีเหตุผล. นี่ถ้าอย่างนั้นเป็นภาษาธรรม.

ที่นี้ นรกลงในภาษาธรรม ก็ลองคิดดูเถอะ นรกลง
ที่ถูกทิ่มถูกแทง มัน ก็เหมือนกับเราเจ็บปวด เหมือนกับ
มีอะไรมาแทง. เราร้อนใจเพราะถูกทิ่ม ถูกเผา ก็คุณจะ
ไม่เคยบั้งหรือ? บางทีทำอะไรผิดพลาด จะต้องเสียหาย
จะต้องเสียอะไรก็ตาม, มันร้อนใจ นอนไม่หลับ ให้
ความหมาย หรือคุณค่า ของความร้อนใจนั้นแหละ คือ นรกลง
แบบที่ว่าไฟเผา.

ที่นี้บางคราวเราทำอะไรชนิดที่เราก็กะเข่งตัวเอง-
เอง; นั้นเราตกนรก همین, นรกลงที่เต็มไปด้วยอุจจาระ
ของ همین, ก็คือเราทำแล้วเสียจน همینตัวเองนี่, แล้ว
มันก็หมดสุขเหมือนกัน. หรือว่า เราขึ้นต้นงว ต้นหนาม
เมื่อเราจำเป็นอย่างที่จะต้องทำสิ่งที่เราไม่ปรารถนา ก็ทิ่มแทงเอา
เหมือนกับเรากลับบังคับให้ขึ้นต้นไม้หนาม อย่างนั้นเป็นต้น.

แล้ว อวิช อันสุดท้ายนี้ มันก็ร้อนถึงที่สุด,
ร้อนถึงกับเป็นบ้าตายไปเลย, ขาดใจตายไปเลย.

ความหมายตามชื่อของนรคนั้น ๆ สามารถจะ
แปลจากภาษาคนมาเป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น.

ฉะนั้นจึงขอให้คุณสังเกตตัวเองต่อไปข้างหน้า ที่จะมี
มีความทุกข์ทางจิตใจ ในรูปแบบต่างๆ กันอย่างไร;
แล้วกำหนดให้ดีเถอะ จะเอามาปรับเข้ากับ
ความหมายของนรกชนิดหนึ่งๆ ในพระคัมภีร์นี้ได้ทั้งนั้น.

นี่เรียกว่า นรกในภาษาคน ที่ว่า ถูกทรมานตาย
ลงไป แล้วเกิดขึ้นมาทันทีรับโทษอีก, ตายลงไปเกิด
ขึ้นมารับโทษอีก; นี่มันก็เห็น ๆ อยู่; คนอันธพาล
ทั้งหลายไม่รู้จักเข็ดหลาบ; มันเจ็บปวดทรมานอย่างยิ่ง
แล้วก็คิดว่าจะเลิก แต่แล้วมันก็ไม่เลิก, โดยเฉพาะเรื่อง
การมณีนํ้า จะเสียหายเจ็บปวดวินาศลงไปแล้ว ก็ยังไม่เข็ด
หลาบ มันก็มาเอาอีก มันก็ซ้ำๆ ซากๆ อยู่อย่างนี้.

นี่เหมือนกับว่า สัตว์นรกถูกลงโทษจนตาย แล้ว
ก็กลับเกิดขึ้นมาทันทีอีกเพื่อรับต่อไป ตายเกิด ๆ รับโทษ
ต่อไปอยู่ในนรกนั้น; เหมือนกับคนอันธพาลทำบาป
ไม่รู้จักเข็ดหลาบ, ทำซ้ำๆ ซากๆ.

ฉะนั้นเรามี^๕นรกในความหมายอย่างนั้น^๕ แล้วก็
ที่นี้และเดี๋ยวนี้; ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว^๕ แล้วก็ไม่^๕ต้อง
ลงไป^๕ได้โลกใต้บาดาลอะไร. นี่เป็น^๕นรก ๒ ชนิดด้วยกัน
เป็น^๕คู่กันขึ้นมา.

พิจารณา^๕คูสวรรค์^๕ที่เขา^๕เชื่อกัน.

เอ้า, ที่^๕นี้พูดถึงเรื่องสวรรค์สัก^๕ที ตามที่^๕เขาเชื่อกัน
อยู่ใน^๕อินเดีย แล้ว^๕ก็มาเขียนเป็น^๕รูปภาพไตรภูมิพระร่วง
คุณไป^๕แสวงหา^๕ดูเถอะ. ภาพไตรภูมิพระร่วง^๕นี้จะพบ^๕อย่าง^๕นี้
มากมายละเอียดเหลือ^๕ที่จะเอามาพูด. มีเรื่อง^๕สวรรค์ ขึ้นไป
เป็น^๕ชั้น^๕จาตุ^๕มหาราช เป็น^๕ชั้น^๕ดาวดึงส์ ดุสิต ยามะ นิมมานรดี
ชั้น^๕สุดท้าย^๕ออก^๕เรียกว่า^๕ปรนิมมิตวสวัตตี; รวม ๖ ชั้น^๕นั้นเป็น^๕
สวรรค์ชั้น^๕กามา^๕วจร.

คุณลอง^๕จำ^๕คำ ๓ คำ^๕นี้ไว้^๕บ้างเถอะ มีประโยชน์^๕
กามา^๕วจร รูปา^๕วจร อรูปา^๕วจร; จะ^๕ดูเป็น^๕ศัพท์ใน^๕วัค
ครี^๕กระอยู่^๕มาก. แต่^๕คุณลอง^๕จำ^๕ไว้^๕จะมี^๕ประโยชน์^๕ คือ^๕เขา^๕จัด
ระดับ^๕ความ^๕สุขไว้^๕เป็น^๕ ๓ ชั้น^๕นี้.

กามา^๕วจร นั้น^๕สุข^๕ด้วย^๕กาม ต้อง^๕เรื่อง^๕กาม, เรื่อง
กาม^๕เต็ม^๕เปี่ยม อัด^๕เต็ม^๕ไป^๕หมด^๕ด้วย^๕กาม นี่^๕เรียกว่า^๕กามา^๕วจร.

แล้วสูงขึ้นไปจากนั้น ก็สุข รุปาวจร เอารูปธรรม
 บริสุทธิ์ คือไม่เกี่ยวกับกาม มาเป็นปัจจัยของความสุข
 หรือว่าจะทำให้เกิดเป็นสมาธิ เพราะรูปธรรมเพื่อความสุ
 ขก็ยิ่งเรียกว่า รูปาวจร. อย่าไปเกี่ยวกับกามก็แล้วกัน;
 เกี่ยวกับสิ่งที่มีรูปอันบริสุทธิ์.

ที่นี้ก็ยังต่อไป สูงกว่านั้นให้มันละเอียดประณีตกว่า
 นั้น ก็เลยเป็น อรูป คือไม่ต้องมีรูป เรียกว่า อรูปาวจร.

ผมจะเทียบเป็นตัวอย่างนะ; อุปมาก็ได้ว่า
 กามาวจร คือกาม, เพศนี้ เรื่องเพศนี้ กามาวจร มีความสุข
 ไปแบบหนึ่ง. คนเขาลุ่มหลงกันมากกว่าพวกไหนหมด.

ที่นี้ บางคนไม่บูชากาม แต่ไป บูชาทรัพย์สมบัติ
รูปธรรมอันไม่เกี่ยวกับกาม เป็นสิ่งของที่ไม่เกี่ยวกับกาม แม้
 ที่สุดแต่การเล่นหัว อะไรต่างๆ ก็ยังได้. นี่เขาเรียกความสุข
 ที่ค่อยสะอาดขึ้นมานะ.

ที่นี้ ถ้าความสุขสูงขึ้นไปอีก ไม่มีรูป ก็เป็นเรื่อง
 ของนามธรรม : เป็นเกียรติยศชื่อเสียง บุญกุศล อะไรก็ได้;
 ก็มีความสุขสูงขึ้นไปอีกแบบหนึ่ง พอจะสงเคราะห์ในพวก
อรุปาวจร.

อยู่ในสภาพอย่างนี้, คือสูงไปกว่า บางเวลาสูงกว่า จะเป็น
ที่ชั้นก็ได้.

นี่การจัดชั้นสวรรค์โดยภาษาคนมันก็อย่างหนึ่ง,
โดยภาษาธรรม มันก็อีกอย่างหนึ่ง. มีความสุขเฉพาะแบบ ๆ
ของตน : กามาวจรก็สุขเพราะกาม, รูปาวจรก็สุข
เพราะรูปบริสุทธิ, อรูปาวจรก็สุขเพราะอรูป คือไม่มี
รูป.

แต่ที่มันน่าหัวก็คือว่า เทวดาทั้งหลายเหล่านั้นยัง
มีกิเลส, ยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ตามแบบ
ของตน ๆ. ชั้นพรหมรูปาวจร อรูปาวจร อาจจะไม่มียกเลส
ประเภทกาม หรือโลภ หรือโกรธ อะไรมากนัก; แต่ก็
มีโมหะมีตัวตนอย่างยิ่ง; ยิ่งกว่าพวกชั้นล่าง ๆ เสียอีก.
พวกพรหมยิ่งกลัวตายยิ่งกว่าคนชั้นธรรมดาเสียอีก
เพราะมีตัวตนที่เป็นที่พอใจมาก. เรียกว่าเป็นสวรรค์เป็น
เทวดาแล้ว ก็ยังมีกิเลสหยาบ ละเอียดตามลำดับ จน
กระทั่งละเอียดที่สุด ยึดถือตัวตนอันบริสุทธิ์ เป็นชั้น
พรหมสูงสุด.

เมื่อยังมีความยึดถือ ที่เรียกว่า อุปาทาน มันช่วย
ไม่ได้ ก็ต้องเป็นทุกข์; อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า
สังขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา — ยึดถือในขั้นแล้ว
ก็ต้องเป็นทุกข์; ยึดถือทั้ง ๕ ขั้นก็เป็นทุกข์, ยึดถือ
เพียงขั้นเดียว เช่นพวกอสังขยิสต์ว์ มีแต่รูปนี้ มันก็เป็น
ทุกข์ เพราะมันก็ยึดถือ; พวกที่เป็นอรุรูป มีแต่เวทนาขั้น
๔ ขั้น ก็ยังเป็นทุกข์ เพราะยึดถือ ๔ ขั้นนั้น. ฉะนั้น
เทวดาทั้งหลายก็ยังมีกิเลส และยังมีความยึดถือ ดังนั้น
จึงมีความทุกข์.

เอ้า, ที่นั่นมัน มีจุดที่คนทั่วไปจะยอมรับได้ยาก;
เว้นไว้แต่หลักตาเชื่อ อย่างใน สวรรค์กามาวจร นี้ เทวดา
ผู้ชายชั้น ๕ ถึงนางฟ้าตงร้อย ตงพัน ตงหมื่น. คนสวย ๆ
ที่เต็มไปด้วยปัจจัยแห่งความรู้สึกทางกามหลาย ๆ ร้อยคน มา
รวมกระทำแก่คุณคนเดียว. คุณจะทนไหวหรือ? คุณเป็น
ผู้ชายคนเดียว แล้วผู้หญิงทั้งหลาย ๆ ร้อย ที่สมบูรณ์ด้วย
ปัจจัยทางเพศ มารวมแก่คุณคนเดียว มันคงตายเลย; อย่างนี้
มันเข้าใจยากที่เขาพรรณนาไว้ในสวรรค์.

หรือว่าชั้น ปรมิมีตวสวัตตี นี้ แปลว่าไม่ต้องทำ
อะไรหมด, ไม่ต้องเคลื่อนไหวอะไรหมด; อะไร ๆ ก็มาช่วย

ทำให้; คล้ายกับว่ากินอาหารก็มีคนบ่อนให้. นี่สวรรค์ชั้น
 ชั้นสุดที่ เป็นที่อยู่ของพญามารวสวัตดี เป็นชั้นที่จะมีคนอื่น
 ช่วยทำให้, เขาเรียกว่า ปรนิมมิต. คนอื่นมาทำให้ คือ
 นิมิตให้, มันก็รับไม่ค่อยลง. คนอื่นจะไปช่วยถ่ายอุจจาระ
 แทน ถ่ายปัสสาวะแทน; มันเป็นเรื่องที่เข้าใจไม่ได้ มันก็
 เกินไป.

เทียบพรหมชั้นต่าง ๆ อย่างภาษาธรรม.

แล้ว เทวดาพวกอสนีภูมิมีแต่ร่างกายลุ่ม ๆ เขาเรียก
 กันว่า พรหมลูกฟัก แต่เขาก็ต้องอธิบายอย่างอื่น มีเหตุ
 บ้างจะเป็นอย่างอื่น ที่มันยังเป็นสัตว์อยู่ได้ ไม่มีจิตมีแต่กาย.

ผมอธิบาย พรหมไม่มีจิต มีแต่กาย หรือเรียกว่า
 ขันธเดียว^๕ นั้น มันเหมือนกับบางเวลา เราไม่สนใจเรื่อง
 จิตใจเลย เราทำความรู้สึก สนใจแต่เรื่องร่างกายเท่านั้น
 มีความหมายในเรื่องร่างกาย. นี่จะพอ สงเคราะห์สรุปรวม
 ลงในพรหมชั้นนี้ได้.

ที่นี้รูปพรหม ก็ไม่มีรูปมีแต่จิต จะมีได้อย่างไร ?
 ล้วนแต่เป็นแง่มุมที่เป็นปมต้อย ให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่าง
 ที่ยอมรับไม่ได้ ถ้ากล่าวในภาษาคน.

ฉะนั้นผมจึงชอบในภาษาธรรม อธิบายให้เห็นได้
เข้าใจได้ ยอมรับได้ในความหมายอย่างนั้น. ก็เรียกว่า สวรรค์
ในภาษาคน คืออย่างนั้น; ถ้าสวรรค์ในภาษาธรรม
ก็เรื่องจิตใจ. เมื่อจิตใจมันรู้สึกเป็นสุขในลักษณะอย่างนั้น
ก็เรียกว่าสวรรค์. เดียวกันจะพูดกันให้ละเอียด เพราะผม
ต้องการให้ทุกคนเข้าใจ และมีสวรรค์ชนิดภาษาธรรม.

เดี๋ยวนี้อยากจะพูดกันเสียให้หมดก่อนว่า ในหม
ศาสนาทั้งปวง หรือว่าในหมู่พุทธบริษัททั้งปวง เขามี
ความคิดความเชื่อเรื่องสวรรค์อย่างนั้น; เรียกว่าอย่างนั้น
ซึ่งไม่มีใครถอนได้; เพราะมันฝังเข้าไปในความเชื่อ
อย่างลึกซึ้ง, แล้วเราก็ไม่ต้องการจะถอน คุณ อย่าไป
พยายามเลิกให้เขาเชื่อ อย่างนั้น บัวยการ เป็นไปไม่ได้,
แล้วไม่ถูกตามพระพุทธประสงค์.

พระพุทธประสงค์มีหลักว่า เมื่อเขาพูดอย่างอื่น
ซึ่งเรารับไม่ได้ เราก็ว่า : ของคุณพูดอย่างนั้นก็ดีแล้ว
ฉันไม่ค้าน แล้วฉันก็ไม่รับเอาด้วย; แต่ฉันมีอย่างนั้น
ฉันก็พูดไปอย่างนั้น. นี่เราก็จะไม่ต้องค้าน หรือรับรอง
นรกสวรรค์อย่างนั้น เก็บไว้ให้พวกนั้น ซึ่งเป็น

ประโยชน์ทางศีลธรรมของเขา; แต่ว่าเราต้องการอะไร
จริงกว่านั้น.

นรค - สวรรค์ที่ตรงตามพระพุทธภาษิต.

เราจะมี นรคสวรรค์ในภาษาธรรม ตามแบบของเรา
ที่ตรงกับพระพุทธภาษิตเพียงเดียวว่า มัน มีอยู่ตามอายตนะที่
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; อย่างที่บรรพบุรุษ บิ๊ยะ ดา
ยาย ของเราก็คงได้พูดแล้วว่า สวรรค์ในอก นรคในใจ.
หิ๊ยะ ดายายพวกไหน ที่ไปพูดได้ตรงเหมือนระดับเดียวกับ
พระพุทธเจ้า; แล้ว นอกนั้นยังง้ออยู่ นรคใต้ดินสวรรค์
บนฟ้าอยู่นั่นเอง แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้.

ทีนี้ การศึกษาอย่างใหม่ก็ไม่ได้พูดเรื่องนี้ ก็เลย
ได้แต่ล้อเลียน, ไม่เชื่อและล้อเลียน, ไม่ได้สอนเรื่องนรค
สวรรค์ให้ถูกต้อง. นี่คือระบบการศึกษาหมาทางตัวน.
ถ้าระบบการศึกษาจะพูดเรื่องนี้ให้ชัดเจนพอ สำหรับให้คน
สมัยนี้จะเข้าใจกันได้ ก็จะได้. แต่น่าประหลาดที่ว่า บิ๊ยะ
ดา ยาย พวกไหน ผมก็ยังไม่พบ, พิสูจน์ไม่ได้; ที่เป็น
บิ๊ยะ ดายายที่ฉลาด รู้จักสวรรค์นรคในภาษาธรรม :
สวรรค์ในอก นรคในใจ ตรงกับพระพุทธเจ้าเลย.

เราได้ยินที่นี่ ซึ่งอยู่ในทางภาคใต้ เลยทำให้เชื่อว่า
ต้อง บ๊วย่า ตายาย ภาคใต้. พุทแล้วก็จะยกตัวเอง เพราะเรา
เป็นคนภาคใต้. แต่ว่าภาคใต้นั้นมันมีอะไรพิเศษกว่าภาคอื่น
อยู่มาก คือ พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยศรีวิชัย จน
กระทั่งเอาเรื่องของพระนิพพานอันสูงสุด มาแต่งเป็นบท
กล่อมลูก กล่อมน้องให้นอน; อย่าง บทมะพร้าวนาฬิกา.
คงจะทราบกันแล้วกระมัง ที่เราลงทุนสร้างสะพานนาฬิกาขึ้น
มา เป็นอนุสรณ์แก่สติปัญญาเรื่องนี้ ของบรรพบุรุษชาวใต้ :
นิพพานในวิภวสังสาร. มะพร้าวนาฬิกา คือ นิพพาน
กลางทะเลลึก คือ วิภวสังสาร.

นี้หมายความว่าคนต้องรู้พุทธศาสนา ละเอียดลึกซึ่ง
สูงมากทีเดียว; ^๕จะต้องเป็น ^๗บ๊วย่าตายายพวกนี้ ^๕ที่สามารถ
จะพูดได้ว่า สวรรค์ในอภินิหารใจ 'หรือมัน อาจจะมึ
ไปทั้งประเทศไทยก็ไม่ทราบ หรือบางทีจะไม่มีในประเทศ
อื่นก็ได้แหละ คำพูดว่า สวรรค์ในอภินิหารใจ. ยังแถม
ไกลไปกว่านั้นอีกกว่า นิพพานอยู่ที่ตายเสียก่อนตาย; มัน
ก็อยู่ที่นี้ เพราะมันก่อนตาย. การตายชนิดที่ก่อนตาย
เข้าโลงนั้น ก็มีนิพพาน. ท่านก็เก่งพอที่จะพูดว่า

นรก สวรรค์ นิพพาน อยู่ที่นี่ ไม่ต้องรอดต่อดายแล้ว.
เรื่องนิพพานไว้พูดวันอื่น.

นรก-สวรรค์ในภาษาธรรมรสก็ได้ด้วยใจ.

ทีนี้ทำไมจะต้องมาสนใจ นรกสวรรค์ ในภาษา
ธรรม? เมื่อตะกนิกพูดแล้วว่าคุณก็เป็นพุทธบริษัท เป็น
คนไทยนับถือพุทธศาสนา ควรจะรู้เรื่องของพุทธศาสนา
อย่างถูกต้อง ให้ได้ประโยชน์สมกันหรือคุ้มกัน ช่วยกัน
พุทธศาสนาไว้ได้ อย่าให้เขาล้อเลียนว่า ครีคระ บ้าๆ บอๆ.
อย่างนรกสวรรค์ในภาษาคน เราก็มักตอบเขาว่า เรามี
นรกสวรรค์อย่างภาษาธรรม; อย่างที่พระพุทธเจ้าท่าน
ตรัสว่า มีที่อายตนะ. พระพุทธเจ้าก็ตรัสอย่างนั้น,
บู้ย่า ตายาย ของเราก็เคยพูดอย่างนั้น.

ทีนี้ถ้าพิจารณาดูซิว่า นรกสวรรค์ภาษาธรรม
เมื่อใด จมูก ตา หู ลิ้น กาย ใจ เต็มไปด้วยความทุกข์
ทรมาน; เมื่อนั้นถือว่าเป็นนรก อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ มีชื่อเรียก รวมกันว่า ผัสสสายตนิคนรก - นรกที่
อายตนะเป็นเครื่องสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. นี้เรียก
ว่าอายตนะ เป็นเครื่องสัมผัสสิ่งภายนอก. เมื่อใดเกิดเป็น

ไฟขึ้นมา ตากเป็นไฟขึ้นมา หูเป็นไฟขึ้นมา จมูกเป็นไฟ
ขึ้นมา คือเป็นทุกขขึ้นมา. นึกเรียกว่า นรกที่เป็นอยู่ที่
อายตนะเครื่องสัมผัส.

ทั้ง สวรรค์ก็เหมือนกัน เมื่อใดมันมีความถูกต้อง
การกระทำทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, นำมาซึ่งความ
เยือกเย็นพอใจ เป็นสุข พอใจอย่างยิ่ง. มันก็เป็น
สวรรค์ขึ้นมา ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ท่านมีชื่อเรียกรวม
กันว่า ผัสสยตตนิทสสวรรค์ ก็เลยเกิด นรก สวรรค์ ที่เป็น
ไปทางอายตนะ ซึ่งไม่ค่อยเอามาพูดกัน.

ถ้าจะเขียนภาพก็คงเขียนยาก สู้เขียนเป็นอย่างที่
เขาเขียน ๆ กันอยู่ก่อนไม่ได้. ภาพไตรภูมิพระร่วง เขียน
ภาพนรก เขียนภาพสวรรค์ นั้นเขียนง่าย; เขียนอย่างนั้น
เพราะมันเป็นรูปธรรมไปหมดแม้สวรรค์. แต่ถ้ามาเป็น
ความรู้สึกทางจิตใจในทางนามธรรม มันก็ไม่ว่าจะเขียน
อย่างไร.

ทั้งผมก็ตลกกลับว่า ถ้าต้องเขียนความหมายทาง
จิตใจ ทางนามธรรม มันก็ต้องเขียนอย่างนั้นอีกนั่น-
แหละ; เหมือนอย่างที่เขาเขียน ๆ กัน, เขียนอย่างอื่นไม่ได้.

ฉะนั้นจึงเป็นอันว่า ภาพเขียนต้องดีความ, ภาพเขียน
ทั้งหลายต้องดีความ ให้ได้ความหมายทางภาษาธรรม
มันก็จะได้ความหมายที่แท้จริง ที่ใช้เป็นประโยชน์.

ฉะนั้นเราจะต้องมีนรกสวรรค์ ในทางภาษาธรรม
รู้สึกได้ด้วยใจ : นรกร้อนอย่างไร รู้สึกได้ด้วยใจ; เมื่อ
เราทำผิด ร้อนใจ มีรสอย่างไร, เมื่อเราโง่ มันมีรสชาติ
อย่างไร, เมื่อเราหิวเป็นเปรต มีรสชาติอย่างไร, เมื่อ
เราขี้ลาดเป็นนอสุรกาย มันมีรสชาติอย่างไร, เราเคยมา
แล้วทั้งนั้น จึงรู้สึกได้ด้วยใจ.

นี่สำคัญที่ตรงนี้ ถ้ารู้สึกได้ด้วยใจ จึงจะเป็น
ธรรมะในพระพุทธศาสนา คือสันติภูมิจิโก, รู้สึกได้ด้วย
ตนเองภายในใจ. ถ้าสิ่งใดไม่รู้สึกได้ด้วยตนเองภายในใจ
ก็คือไม่ใช่สันติภูมิจิโก; เมื่อไม่เป็นสันติภูมิจิโก ก็ไม่ได้
เกี่ยวกับพระธรรมในพระศาสนานี้ คือไม่เป็น สุวักขาโต
ภควตา ธมฺโม. ถ้าเป็น สุวักขาโต ภควตา ธมฺโม ต้องเป็น
สนฺติภูมิจิโก คือคนนั้น รู้สึกได้ด้วยใจของตนเอง.

นรก-สวรรค์ในภาษาธรรมเป็นสันทิฏฐิโก ฯ

นรกสวรรค์อย่างภาษาธรรมนี้ มันเกินที่จะรู้สึก
ได้ เพราะฉะนั้นเราจึงถือว่า ถูกต้องตามหลักของพระ-
พุทธศาสนา แล้วก็ต้องเรียกว่า เป็นวิทยาศาสตร์อย่างยิ่ง
ด้วย, เป็นวิทยาศาสตร์ทางฝ่ายนามธรรมอย่างยิ่ง ก็
เห็นชัดอยู่นี้ ว่าเมื่อสัมผัสทางอายตนะ เกิดความคิดนึก
รู้สึกขึ้นมาอย่างไร, ร้อนเป็นไฟอย่างไร, มันเป็นตาม
กฎของธรรมชาติ, ลักษณะเดียวกับกฎทางวิทยาศาสตร์.

ฉะนั้น ถ้าจะสอนพุทธศาสนาให้เป็นวิทยาศาสตร์
ตามความเป็นจริงแล้ว ก็ต้องรู้จักเรื่องอย่างนี้ : ตา
กระทบ รูป เกิดจักขุวิญญาณ; สามประการร่วมกันเรียกว่า
ผัสสะ - ผัสสะให้เกิด เวทนา - เวทนาให้เกิด ตัณหา
- ตัณหาให้เกิด อุปาทาน - เกิดภพ - เกิดชาติ - เกิดทุกข์;
ไม่ต้องเชื่อตามตัวหนังสือ, มองดูตามความรู้สึกที่มันเกิดขึ้น
เป็นลำดับ ๆ อยู่ในจิตใจของเรา. นี่มันก็เป็นวิทยาศาสตร์
ขึ้นมา แต่ว่ามันเป็นวิทยาศาสตร์ทางนามธรรม ทางจิตใจ.

ฉะนั้น การมีนรกสวรรค์โดยภาษาธรรมนี้ เป็น
ธรรมะจริง สันทิฏฐิโกจริง แล้วก็เอหิพัสสโก; เรียก

เพื่อนมาคุยได้ : ในใจของฉันทันร่อนอยู่อย่างนี้, เพื่อนเข้าใจ
ได้ทันที. ถ้านรกใต้ดิน สวรรค์บนฟ้า เรียกใครไปคุยได้
ที่ไหน? ฉันทันเคียวั้นเรื่องมันก็มีว่า โอปนนิโก - น้อม
เข้ามาในใจตน, ก็เลยยิ่งเห็นได้ชัด อะไร ๆ ก็พบได้ในใจ
ของตน.

ขอแต่ว่าเป็นวิญญูชนสักหน่อย คืออย่าโง่เกินไป
จะได้เป็นปัจจัยตัดงมงาย วิญญูหิ. มันเรื่องของคน
ที่ไม่โง่เง่า ต้องฉลาดอยู่บ้าง จึงจะเรียกว่าเป็นวิญญูชน.
ฉลาดระดับธรรมดา^๕ จะมองเห็นสันตสิทฺฐิโก อกาลิโก เอหิ-
ปัสสสิโก โอปนนิโกได้. ฉันทันคุณจงทำให้มันเห็นโดยหลัก
อัน^๕ เรื่องนรก เรื่องสวรรค์^๕.

นรก-สวรรค์ในภาษาธรรม เราควบคุมได้.

เฮ้, ที่นี้ประโยชน์ต่อไปอีกก็คือว่า นรกสวรรค์ใน
ภาษาธรรม ที่เป็นไปทางอายตนะ^๕ เราจัดการได้. นรก
สวรรค์อย่างภาษาคน : นรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า เรา
ควบคุมไม่ได้; เราควบคุมไม่ถึง. แต่ถ้านรกสวรรค์ที่
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เราควบคุมได้ เราป้องกันนรก
ได้, เราสร้างสวรรค์ขึ้นมาได้; ฉันทันจึงเป็นเรื่องที่ว่า

ประยุกต์ได้และมีประโยชน์. นรกสวรรค์ในภาษาธรรม
มันคืออย่างนี้, แล้วอธิบายได้ด้วยหลักธรรมดา : จะเอา
ตรรกวิทยามาอธิบายก็ได้ มันก็ถูกต้อง, จะอธิบายโดย
วิธีวิทยาศาสตร์ก็ได้ มันเป็นเรื่องที่มองเห็น ๆ กันอยู่.

ดังนั้น เราสามารถที่จะจัดการกับนรก คือปิด
มันเสีย; ไม่ให้มันเกิดขึ้นมาได้ ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ, และเราจะสามารถจัดการกับสวรรค์ คือเปิดสวรรค์
ขึ้นมาได้ตามที่ควร ให้มันมีความสุขตามที่ควร.

ในความหมายของสวรรค์นี้ เราจะพูดกันใหม่นะ
ไม่เอาเรื่องมัวเมากามารมณ์ เดี่ยวจะพูดกันใหม่ คำว่า
สวรรค์ ที่เป็นไปทางอายตนะทั้ง ๖ นี้. แต่แม้ว่าจะมุ่งหมาย
เป็นกามารมณ์ก็ได้ แต่ต้องพอดี พอดี มัชฌิมาปฏิปทา,
สุขสบายทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามแบบชาวบ้านบุญชน
ทั่วไป ก็พอจะเรียกว่าสวรรค์ได้. แต่อย่าให้มันเกิน;
ถ้าเกินมันจะกลายเป็นนรกขึ้นมา.

เราสามารถปิดนรก, เปิดสวรรค์ได้.

ที่นี้มันยังดีว่า ถ้าเราปิดนรกที่น้อย่างนี้ได้
รับรองว่านรกข้างหน้ากษนิตกก็ไม่ตกแน่; สวรรค์ภาษาคน

ที่เขาพูดกันอยู่ตามธรรมดาต่อตายแล้วนั้นนะ. ถ้าเราเปิด
นรกอย่างชนิดที่ว่าเราพูดนี้ได้แล้ว; ต่อไปข้างหน้าไม่ตก
นรกชนิดไหน. ถ้าสมมติว่าตายไปเกิดอีก ก็ไม่ตกนรก
ชนิดไหนหมด.

ตรงนี้ต้องขอใช้คำพูดว่า “ถ้า” แม้แต่พระพุทธเจ้า
ท่านก็ยังตรัสว่า “ถ้า” เช่นใน บาลีกาลามสูตร ท่านตรัสว่า
ถ้าโลกนี้มี, ถ้าโลกหน้าไม่มี; ท่านยังตรัสอย่างนั้น.
ขอให้ประพจน์อย่างนี้ๆ ตามหลักกาลามสูตร ถ้าโลกนี้มี
เราก็ต้องได้รับ; ถ้าโลกหน้าไม่มี เราก็ได้รับทันที อย่างเต็ม
เปี่ยม กำไรเกินอยู่แล้ว. นี่ถ้าว่าโลกนี้มี เอาละ, เรา
ไม่ตกนรกที่นั่นอย่างที่ว่า แล้วก็จะไม่ตกนรกโลกหน้าชนิดไหน
อีก.

ที่นี้ ถ้าเราสร้างสวรรค์ขึ้นมาได้ที่นี้ ที่อายตนะทั้ง
๖ นี้ เป็นสวรรค์จริงที่นี้ และเที่ยวนี่. ถ้าตายไป ถ้าสวรรค์
ในโลกนี้มี ก็ต้องได้อีก; เพราะว่าล้วนแต่ทำดี ชนิด
ที่เรียกว่าไปสวรรค์ด้วยกันทั้งนั้น.

การสร้างสวรรค์ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำเร็จ
นี้ ล้วนแต่ทำความดีทั้งนั้นเลย; ตายแล้วจะต้องเป็น

ห้วงอะไร; มันก็ต้องไปสววรรค์อย่างที่เขาพูดกัน ถ้ามันมี.
ถ้ามันไม่มีก็ไม่ใช่ไร; เราได้ทีนี้พอแล้ว นิพพานเสีย
ตั้งแต่ก่อนตายนี้ มันก็ไม่ขาดทุนแล้ว.

ฉะนั้น การมีนรกสววรรค์ในภาษาธรรมะนั้น มี
ประโยชน์ อย่างนี้; แล้วปิดนรกกันเสียทีนี้, เปิดสววรรค์
กันเสียทีนี้ ซึ่งอาจจะทำได้ในความหมายทางภาษาธรรม.

ควบคุมอายตนะได้ ก็ปิดนรกได้.

เอ้า, ทีนี้ถือว่า วิธีปฏิบัติไม่ให้เกิดนรก หรือปิด
นรก ก็ควบคุมอายตนะ คือหลักปฏิบัติที่มีอยู่ทั่วไปว่า
ควบคุมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้เกิดกิเลส; มีสติ
ปัญญาเป็นเครื่องมือ : ปัญญารู้ว่าอะไรเป็นอะไร มันก็ไม่
โง่; เมื่อไม่โง่ ก็ไม่เกิดกิเลส; เมื่อไม่โง่ ไม่มีอวิชชา
มันก็ไม่เกิดโลภะ โทสะ โมหะ. เราศึกษาเรื่องตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ ให้ดีที่สุด เราก็ควบคุมได้ นรกมันก็ไม่มี.

เดี๋ยวนี้เราไม่มีความรู้เรื่องนี้ เราไม่มีสติปัญญา ที่
จะควบคุมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; เมื่อไปกระทบกับอารมณ์
คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ มันโง่ ก็เกิดกิเลส
ก็เป็นทุกข์ ก็ตกนรกทุกอย่างที่ว่า, แล้วยังพลอยให้คนอื่น

เดือดร้อนด้วย; เปรียบดุจอันธพาลทั้งหลาย ทำให้คนอื่น
ทุกคนเดือดร้อนด้วย, เขาหนีไปใส่เพื่อนมนุษย์กันอีกด้วย,
นี่มันไม่ไหว.

ไปศึกษาเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ดีๆ
นั้นแหละเรื่องสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา. เราควร
จะเริ่มต้นการศึกษาพุทธศาสนากัน ด้วยเรื่องตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ; เรื่องอื่นเก็บไว้ก่อน. ตา คู่กับ รูป, หู
คู่กับ เสียง, จมูก คู่กับ กลิ่น อะไรทำนองนี้.

ตา เมื่อเห็น รูป ก็เกิด จักขุวิญญาณ; เมื่อตา
เห็นรูปเกิดอะไรขึ้น นั้นเราเรียกว่า จักขุวิญญาณ. เรา
เรียนจากของจริง ไม่ต้องเรียนจากหนังสือ; เรียนจาก
หนังสือก็เป็นตัวหนังสือ เป็นความจำ. เรียนจากของจริง
คือ ตา เห็นรูป แล้วเกิดการเห็นทางตา นี้เรียกว่า จักขุ-
วิญญาณ; รู้จักตาตัวจริง รู้จักรูปตัวจริง รู้จักจักขุวิญญาณ
ตัวจริง. แล้วรู้ว่า สามอย่างนี้ทำงานร่วมกัน เขาเรียกว่า
สงฺคติ ตินฺนํ ธมฺมานํ สงฺคติ ผลฺโส. ธรรมสามอย่างนั้น
ถึงกันเข้า เรียกว่า ผัสสะ คือการเห็นรูปเป็นไปถึงที่สุด
แล้ว.

ควบคุมผัสสะโง่ไม่ได้ ก็ต้องตกนรก.

ที่นี้ ผลสรุปจายา เวทนา — เพราะผัสสะ^๕เป็น
ปัจจัย ก็เกิดเวทนา รู้สึกว่ารูปสวย ก็รัก รู้สึกว่ารูปน่าเกลียด
ก็โกรธ ก็เกลียด หรือถ้าไม่แน่ ก็สงสัย ลังเล วนเวียนอยู่;
ฉะนั้น ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันก็เกิดขึ้นเพราะ
ผัสสะโง่.

จำคำว่า ผัสสะโง่ ไว้สักคำหนึ่ง อย่าให้มันเป็น
ไปได้. บาลีเขาว่า อวิชชาสัมผัส ก็แปลว่า ผัสสะโง่; เมื่อ
เห็นรูปแล้วก็โง่ แล้วก็หลงรักหลงเกลียด. เมื่อได้ฟังเสียง
ก็โง่ หลงรักหลงเกลียด, เมื่อได้กลิ่นก็ผัสสะโง่ หลงรัก
หลงเกลียด, เคยได้รสที่ลิ้นก็โง่ หลงรักหลงเกลียด, เมื่อ
สัมผัสผิวหนังก็เหมือนกัน หลงรักโดยเฉพาะทางกามารมณ์
เรื่องผิวหนังสำคัญกว่าเรื่องอื่น ก็หลงรักหลงเกลียด, ความ
รู้สึกเกิดขึ้นเป็นสัญญาในอดีต มันก็หลงรักหลงเกลียด,
นี่คือ ผัสสะโง่.

ถ้าคุณควบคุมผัสสะโง่ไม่ได้ ละก็ ต้องตกนรก
ไม่มีใครช่วยได้, ต้อง ตกนรกที่นี้และเดี๋ยวนี้ เพราะ
ความโง่หลงรักหลงเกลียด. เดียวก็จะ ร้อนเป็นไฟบ้าง,

เดี๋ยวก็จะหิวเป็นเปรตบ้าง, เดี่ยวก็จะขี้ขลาดกลัวนั้น
 กลัวนี่. อย่าตกนรกที่นี่ คืออย่าทำให้ผิดที่อายตนะทั้ง ๖;
 อย่าให้เกิดผัสสะง่. ให้วิชา ความรู้ ปัญญา สติ
 ที่เราได้ร่ำเรียนอบรมมา มาช่วยกันท่วงทีในขณะแห่ง
 ผัสสะ; มันก็เป็นผัสสะฉลาด. เมื่อเป็น ผัสสะฉลาด
 ก็รู้จักสิ่งต่างๆ ดี ไม่หลงรัก หลงเกลียดในสิ่งใด. ^๕ใน
 จะสร้างสวรรค์ ขึ้นตอน^๕. ฉะนั้นรู้จักนรกทางอายตนะ
 กันเสียก่อน แล้วปีตมันเสียให้ได้.

ควบคุมอายตนะ ๖ ได้ สวรรค์ก็เกิดขึ้น.

นี่คือข้อปฏิบัติ, ข้อปฏิบัติที่จะต้องเชี่ยวชาญ
 ควบคุมอายตนะทั้ง ๖ ให้ได้ ก็ไม่มีนรกขึ้นมา. ทำให้
 ถูกต้องตามเรื่องของอายตนะ ก็จะได้รับผลสมตามประสงค์
 ก็มีสิ่งที่เรียกว่า สวรรค์. อย่าทำให้ผิดพลาดทางตา หู จมูก
^๕ลิ้น กาย ใจ แล้วก็จะเกิดสวรรค์ขึ้นมา คือสบาย, เหา
 เป็นสบายกันก่อน.

ถ้าจะให้ เป็น สวรรค์ทางกามารมณ์ เหมือนที่เขา
 ใช้สอนกันอยู่ ก็ต้องเป็นกามารมณ์ที่ถูกต้อง; อย่าไป

เอากามารมณ์ทุจริต ซึ่งเป็นเรื่องหลอกลวง เป็นเรื่องกิเลส
บ้าง มันจะเอามาสำหรับเป็นทุกข์แน่นอน.

ฉะนั้นเราต้องการความสุขทางอายตนะก็ได้
เหมือนกัน คือ ไม่ใช่เป็นเรื่องผิดสำหรับบุุคคล ; เพราะ
ยังเป็นบุุคคลคนธรรมดา ขอแต่อย่าสร้างนรกร้อนใจขึ้น
มาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้สร้างขึ้นมาแต่สิ่งที่ดีมันจะให้
ความสบาย.

จุดปลายทางพุทธศาสนามีใช้สวรรค์ แต่อยู่ที่นิพพาน

เอาละ, ที่นี้ก็อยากจะบอกให้รู้ว่า พุทธศาสนาไม่ได้
ต้องการให้คนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่สวรรค์. ถ้ายังไม่เคยฟังก็
ฟังเสียซิว่า จุดหมายปลายทางของมนุษย์ในพุทธศาสนา
นั้น ไม่ใช่สวรรค์; ต้องเลยสวรรค์ไป ที่เรียกว่า
นิพพาน คือเย็นโดยแท้จริง.

ฉะนั้นปัญหาเรื่องนรกสวรรค์ ไม่ควรจะมีสำหรับ
พุทธบริษัท; เพราะว่าพุทธบริษัทไม่ต้องการเพียงสวรรค์.
นั่นมันคำสอนก่อนพุทธกาล สอนเรื่องสวรรค์ ให้หลงไหล
เพื่อไปสวรรค์ ให้ศีลธรรมมันดี นั้นยังไม่จบ มีสวรรค์แล้ว
ให้รู้จักความหลอกลวงของสวรรค์. พระพุทธเจ้าตรัส

เรื่อง กามาทินพ คือ โทษของกาม หรือโทษของสวรรค์ ก็จะ
ออกไปเสียจากกาม เป็นเนกขัมมะ.

ฉะนั้นเราจะไปมัวเสียเวลากับนรกสวรรค์ทำไม ?
เราไม่ต้องการนรก เพราะมันทนไม่ไหว ก็ไม่เอา, แล้วก็
ไม่เสียเวลาไปหลงอยู่ในสวรรค์ ซึ่งมันช่วยอะไรไม่ได้สัก;
มันดีแต่ทำให้หลงติด ไม่เอา ไม่เสียเวลากับสวรรค์ชนิดนั้น
ชนิดกามารมณ์, แต่ผมจะบอกสวรรค์อีกชนิดหนึ่ง ซึ่ง
เป็นปัจจัยแก่นิพพาน.

สวรรค์ชนิดที่เป็นกามารมณ์ทางเพศนั้น สวรรค์
ชนิดนี้สอนกันมานานแสน ล้อหลอก ชักจูง กันมานาน. แต่
สวรรค์ชนิดนี้^๕ไม่เป็นปัจจัยแก่นิพพาน. พระพุทธเจ้าจึง
ทรงแสดงโทษ เป็นกามาทินพ, แล้วไปสู่เนกขัมมะ.
นั่น ยังมีสวรรค์อีกชนิดหนึ่ง ที่เป็นปัจจัยแก่พระ
นิพพาน; อย่างนี้จะเรียกว่า ธรรมปัตติ.

ธรรมปัตติ^๕เป็นปัจจัยแก่นิพพาน.

ขอรับรองให้ช่วยจำกันว่า ธรรมปัตติ^๕ เมื่อเราทำ
หน้าที่ถูกต้องของมนุษย์ แล้วเราพอใจ เรามีปัตติ;
นี้เรียกว่า ธรรมปัตติ^๕ จะระบุไปที่การทำงานทั้งหลายเลย.

ถ้าคุณมองเห็นคุณก็จะเห็นว่า การทำงานในหน้าที่ทั้งหลาย
นั้นเป็นการปฏิบัติธรรม.

คำว่า “ธรรม” มีความหมายว่า ธรรม คือธรรม-
ชาติ คือตัวเราก็ได้, ธรรม คือ กฎของธรรมชาติ ที่ควบคุม
ตัวเราอยู่, ธรรม คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติที่เราจะ
ต้องทำ; เมื่อเราทำหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ที่เรา
จะต้องทำนั้นก็คือเราประพฤติธรรม.

ถ้าเราไม่ทำหน้าที่นี้ เราก็ต้องตาย, เราไม่กิน
อาหาร เราไม่อาบน้ำ เราก็ต้องตาย. ถ้าเรามีแต่เพียงว่า
ไม่ตาย ก็ไม่ได้อะไรที่ดีไปกว่านั้น; เราก็ต้องทำอะไรที่
มันดีขึ้นไปกว่านั้น : ประพฤติธรรมให้มันดี ให้มีความสุข
ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น.

พอรู้สึกว่ อ้าว, นี่เราประพฤติธรรม มัน ก็ปฏิบัติ
พอใจ. นี่เรียกว่า ธรรมปฏิบัติ. ธรรมปฏิบัติ ที่บอกที่แรก
ช่วยจำไปด้วย. จงสร้างธรรมปฏิบัติให้เกิดขึ้นทั้งกลางวัน
และกลางคืน; พอธรรมปฏิบัติเกิดขึ้นในใจ นั้นแหละคือ
สวรรค์. ธรรมปฏิบัติจะทำให้จิตเป็นสุข ทำให้พอใจตัวเอง;
พอใจตัวเอง นึกเข้าๆ ก็จะยกมือไหว้ตัวเองได้. เมื่อไร

มัน ยกมือให้ตัวเองได้ เมื่อมันแหละคือสวรรค์ที่ถูกต้อง
สวรรค์สูงสุด, คือสวรรค์ที่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

สวรรค์อย่างโน้นอย่างกามารมณ์ มันจะลวงคนลง
นรก จากสวรรค์แล้วจะไปสู่นรก — จากนรกจะมาสู่สวรรค์ —
จากสวรรค์มาสู่นรก, สลับกันอยู่อย่างนี้; อย่างที่มีพระบาลี
ว่า สุขสฺสํนํตรํ ทุกํ - ทุกํเกิดในลำดับแห่งสุข, ทุก-
ขสฺสํนํตรํ สุขํ - สุขเกิดในลำดับแห่งทุกข์ มันสลับกันอยู่
อย่างนี้; นั่นคือ สวรรค์ขนิติกามารมณ์. เตียวมันลงไป
นรก เตียวมันขึ้นมาสวรรค์; เพราะว่ายิ่งหลงในสวรรค์
ชนิดนั้น มันก็ยังมึนเลสมาก มันก็เลิกสุขไปเป็นทุกข์; เมื่อ
เข้าก็เลิกทุกข์มาเป็นสุข, สลับกันอย่างนี้ เป็นสวรรค์ลวง
ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

นี่คุณ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามธรรม จนมี
ธรรมปฏิบัติ ยกมือให้ตัวเองได้; เมื่อมันเป็นสวรรค์
แท้จริง และสูงสุด เป็นสวรรค์ที่จะทำให้เลื่อนชั้นไปสู่
นิพพาน. เพราะปฏิบัติธรรม—ปฏิบัติธรรม—ปฏิบัติธรรม
ถูกต้องถึงที่สุดมากขึ้น ๆ และก็เกลียดสวรรค์กามารมณ์,
จะมาสู่สวรรค์ที่เป็น รูปาวจร อรูปาวจร แล้วเลื่อนขึ้น

ไปสู่นิพพาน. สวรรค์นี้ ที่มีธรรมปฏิบัติ ยกมือไหว้ตัวเอง
ได้นั้น ก็เสวยสุขของพระธรรม, เสวยสุขอันเกิดจาก
พระธรรม ในรูปแบบธรรมคา, หรือรูปแบบสูงขึ้นไป เป็น
พวกเขาเรียกว่า *มหัคคต* คือ *รูปาวจร อรูปาวจร* มันก็ล้วน
แต่ผลักไปทางพระนิพพาน; ไม่ให้มันมาจนเกิดกิเลส
แล้วกลับไปตกนรกอีก.

ฉะนั้นเราจะพูดกันเสียก็ได้ว่า สวรรค์มีเป็น ๒ รูป
แบบ : แบบหนึ่งไม่ส่งไปนิพพาน; แบบหนึ่งจะช่วยส่ง
ไปพระนิพพาน, สวรรค์นั้นคือธรรมปฏิบัติ. เมื่อได้ปฏิบัติ
ธรรมะแล้วก็พอใจ นี่คือสวรรค์ชนิดที่จะส่งไปสู่พระ-
นิพพาน มีอยู่ที่นี้ และเตี้ยวนั้น. ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ; ไม่ได้อยู่บนฟ้า เหมือนสวรรค์ชนิดนั้น.

ฉะนั้นขอให้มองดูให้ดี นรก สวรรค์ โดยภาษา
ธรรม อยู่ที่นี่ ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. *ปัตตนรกเสีย*
ให้ได้ แล้วก็ *เป็นปัตตนรกหมดทุกชาติ*; แม้จะมีข้างหน้า
ทำสวรรค์ที่นี้ให้ได้ ก็เป็นสวรรค์โดยสมบูรณ์ ที่นี้ ในชีวิตนี้
มีค่าเหลือประมาณ, แล้วเป็นไปเพื่อนิพพาน. *ถ้ายังไม่*
นิพพาน ถ้าว่ายังจะต้องเกิดอีกข้างหน้า มันก็จะได้สวรรค์
ที่พึงปรารถนาอีก นั่นแหละ ถูกต้องเรื่อยไป.

นรกสวรรค์โดยภาษาธรรมมีทันเดียน.

ขอให้คุณสนใจนรกสวรรค์ที่เป็นภาษาธรรม
พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นไปทางอายตนะ คืออยู่ที่อายตนะ
แล้วก็ต้อง ของคนที่ยังมีชีวิตเป็น ๆ ด้วยไม่ใช่ของคนตาย
แล้ว.

ธรรมะไม่ใช่เรื่องของคนตายแล้ว. พระพุทธเจ้า
ท่านตรัสว่า ในร่างกายที่ยาวาหนึ่ง ที่ยังเป็น ๆ มีสัญญา
และใจ; นี่เป็นเรื่องของธรรมะ. นรก สวรรค์ ต้องเป็น
เรื่องของคนที่ยังมีชีวิตเป็น ๆ อยู่ เพราะมันรู้สึกได้; ถ้า
รู้สึกไม่ได้แล้ว มันก็ไม่มีความหมายอะไร.

ฉะนั้น ยังมีชีวิตอยู่นี้ระวังให้ดี อย่าให้เกิดนรก
ขึ้นมา, ให้สร้างสวรรค์ขึ้นมา, และก็จะ เป็นไปเพื่อ
นิพพาน ที่นี้ และเดี๋ยวนี้.

นี่เวลามันหมดแล้ว เราจะพูด นิพพานที่นี้และ
เดี๋ยวนี้ ในการบรรยายครั้งหลัง. เดียวนี้เวลาก็ก็นหมดแล้ว
ผมพูดเผื่อเกินเวลาทุกที.

เอาละ, สำหรับวันนี้เราพูดเรื่อง นรกและสวรรค์
ที่เหมาะสมจำเป็น แก่พวกคุณ ที่เป็นพุทธบริษัท;

อุตสาหกรรม อุตสาหกรรม ต้องรู้ให้ถูกต้องครบถ้วนเพียงพอ เพื่อว่าถ้าไปพูดกับคนอื่น ก็พูดให้ถูก. เมื่อพูดกับคนต่างชาติ ต่างศาสนา ต่างประเทศออกไป ต้องพูดให้ถูกว่านรกสวรรค์ ในพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้.

ที่ส่วนตัวคุณเอง จะต้องปฏิบัติให้ได้. อย่าตกนรกที่นี่และเดี๋ยวนี้, ให้มีสวรรค์ที่นี่และเดี๋ยวนี้, แล้วมันจะส่งไปพระนิพพานที่นี่และเดี๋ยวนี้ ก็คงจะได้ผล. คัมภีร์ที่บวชมาที่หนึ่ง, คัมภีร์หรือเกินค่าที่ได้บวช.

นี่เอาความรู้นี้ไปต่อกันเข้ากับความรู้ที่ไม่มี. ความรู้ที่เรารู้ว่า เราจะพูดกัน ๑๐ ชั่วโมง ต่อจากความรู้ที่เราเคยมีอยู่ก่อน ซึ่งมันยังไม่สมบูรณ์.

เอาละ, วันนี้พอกันที แล้วไปประชุม.

เขียนอยู่ ด้วยจิตว่าง

คบหาด้วย อากษรจิต ด้วยจิตว่าง
ยถาผลตาม ใจนี้ดวามว่าง อากษรจิต
กับ อากษรจิต ดวามว่าง ใจนี้พระกับ
ตบเสด็จสิ้น แล้วในใจ แต่หัวใจ

ทบทวนใจ ว่างได้ ด้วยจิต
ไม่มีความ อากษรจิต ว่างหมดสติ
"จิตว่าง" ใจนี้จิต ว่างหมด
เป็น "จิตว่าง" ใจนี้จิตว่าง สบายใจ ๔

พุทธทาส จินตวิทยา